

Moderní státy

Srovnávací analýza politiky POLn4002

jaro 2024

doc. Marek Rybář, PhD

Proč zkoumat stát? 1/2

- slabost státu podkopává výkonnost vlády, což může vést k nespokojenosti veřejnosti
- pokud jsou základní služby (veřejná bezpečnost, vzdělávání, zdravotní péče, infrastruktura atd.) nedostatečné nebo nerovnoměrné, vzniká dojem neefektivnosti vlády, korupce a nespravedlnosti
- v demokracii špatná výkonnost vlády snižuje důvěru veřejnosti v politiky, strany a nakonec i v samotné demokratické instituce

Proč zkoumat stát? 2/2

- proč se stát, zejména evropský, stal v posledních čtyřech letech nejdůležitějším politickým centrem moci?
- Tilly: všechny evropské státy prošly přechodem k byrokratizaci a absolutismu v důsledku tlaku válek.
- stát je jako přerostlá mafie, která provozuje vyděračství, potřebuje peníze, aby se ochránil před jinými podobnými organizacemi (konkurenčními státy)

Evropský prototyp?

- moderní státy jsou technologickým a logistickým vedlejším produktem válečného úsilí.
- Válka --> extrakce zdrojů --> represe --> vznik státu
- vybudování a provozování moderní armády vyžadovalo stálou byrokratickou infrastrukturu, která by byla schopna čerpat zdroje ze společnosti, což následně vedlo k byrokratické centralizaci

© Christos Nüssli 2001
Milieu 30, CH - 1400 Yverdon

Různé typy států v Evropě

- Jak vysvětlit různé formy států, které vznikly v Evropě za posledních tisíc let (říše, městské státy, národní státy)?
- vztah *válka* → *stát* je obecný, zatímco Tillyho teorie donucení a kapitálu je specificky evropská
- ve vysoce komercializovaných zemích se snadno zdanitelnými zdroji (ENG a NETH) byla byrokratizace a absolutismus slabší než v méně modernizovaných kontextech (FRA, Prusko, východní Evropa)

Tři cesty vzniku státu 1/2

- 1) intenzivní donucení: říše jako Rusko a Švédsko a celá východní Evropa.
- 2) intenzivně využívající kapitál: italské, německé a švýcarské městské státy a Nizozemsko
- 3) kapitalizační donucování: postupem času všechny státy, zejména Francie, Velká Británie, Španělsko a Prusko.
- nakonec všechny musely zvolit třetí cestu, která byla vojensky výhodnější, zejména pokud jde o schopnost organizovat a udržovat stálou armádu.

Tři cesty vzniku státu 2/2

- donucení a kapitál se v evropském prostoru vyskytovaly v různé míře.
- donucení je nejlépe nahlížet z pohledu shora dolů, jako konsolidaci státu shora,
- zatímco kapitál vyžaduje pohled zdola na vlivné skupiny ve společnosti a jejich zdroje.
- donucení vs. kapitál -----> načasování některých forem států (říše, městský stát, národní stát)
- (příprava na válku a vyjednávání o daních jako mechanismus)

Význam kapitálu/měst

- i po konvergenci k národnímu státu si státy zachovaly předchozí charakteristiky, jako je například povaha zastupitelských institucí
- evropská jedinečnost, která umožnila vznik národního státu, spočívá v kapitálu
- jeho přítomnost či nepřítomnost, obvykle v podobě bohatých měst, určovala, kterou ze tří cest se bude stát ubírat při použití donucovacích prostředků

Jak široce použitelný je Tillyho evropský model?

- Evropa představovala již od středověku mezinárodní systém, v němž byla hrozba války všudypřítomná a vládcí museli posilovat centrum, aby přežili konkurenci
- Mimo Evropu vypadá situace velmi odlišně, zejména po druhé světové válce: geopolitické tlaky byly mnohem méně důležité
- mnoho států je neefektivních, sužovaných korupcí a absencí veřejných služeb; některé dokonce selhaly (failed states)

Několik málo výjimek

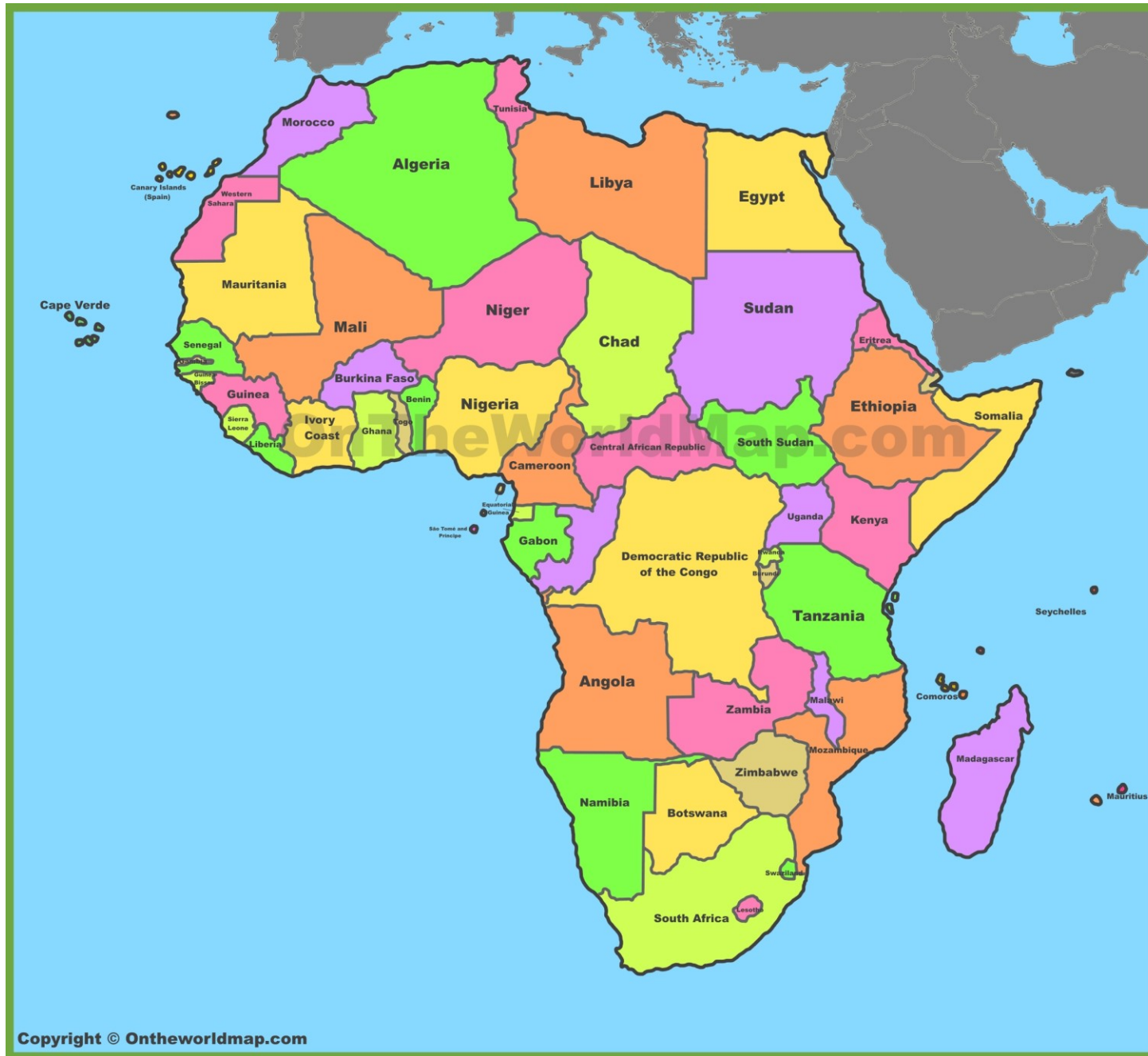
- Japonsko a Jižní Korea, Tchaj-wan a později Čína vytvořily silné státy
- Jihovýchodní Asie také poskytuje několik příkladů silných států, jako je Singapur, Malajsie, Thajsko a do jisté míry Indonésie
- jednotlivé úspěšné příklady v Jižní Americe a Africe, včetně Botswany, Chile a Uruguaye - všechny tyto země vytvořily relativně efektivní státy, ačkoli byly stále chudé

Subsaharská Afrika

- většina afrických států není schopna plnit ani základní úkoly, jako je vymáhání dodržování zákonů, výstavba silnic a zajištění přístupu obyvatel ke vzdělání.
- státní aparát je prolezlý korupcí a protekcí, stát chybí ve venkovských oblastech a není schopen systematicky zdaňovat své obyvatele.
- financuje svou činnost z nepřímých daní z obchodu a z rozvojové pomoci (plus z výnosů z přírodních zdrojů)

Subsaharská Afrika

- Ve srovnání se západní Evropou byla hustota zalidnění v Africe vždy velmi nízká
- Před sto lety zde neexistovala žádná města ani dopravní infrastruktura
- cílem války bylo spíše zajmout lidi (zotročit je a obchodovat s nimi) než dobýt území
- sekundárním cílem bylo donutit sousední kmeny platit tribut, nejlépe v podobě otroků

Herbstův (2000) argument o Africe 1/4

- moc v Africe byla neteritoriální
- Evropané se dlouho odmítali v Africe angažovat: zakládali pobřežní pevnosti, odkud mohli nakupovat otroky a zboží, jako jsou vzácné kovy a slonovina.
- Teprve na berlínské konferenci v 80. letech 19. století evropské mocnosti zakreslily na mapě Afriky hranice a rozdělily si nové kolonie

Herbstův (2000) argument o Africe

2/4

- Evropané neměli zájem vést války o relativně bezcenné africké území: jejich mírové koloniální soužití bylo zajištěno smlouvami a dohodami.
- Francouzi, Britové, Portugalci, Belgičané a Němci dokázali dobýt velmi rozsáhlá území, aniž by se příliš snažili o jejich kontrolu
- soustředili se na budování hlavního města tam, kde byli přítomni, zatímco venkovské oblasti kontrolovali nepřímo, často prostřednictvím spolupráce s kmenovými náčelníky

Herbstův (2000) argument o Africe 3/4

- bez potřeby chránit své obyvatelstvo před vnějšími nepřáteli měly africké státy potíže se získáním vnitřní legitimacy.
- nedostatek vnějšího tlaku oslabil dvě nejdůležitější funkce státu, a to vytváření legitimacy a výběr daní
- Kapacita státu se nicméně v jednotlivých afrických zemích liší

Herbstův (2000) argument o Africe

4/4

- geografické podmínky: nejméně příznivá situace je ve velkých zemích, jejichž populační centra jsou od sebe vzdálena (Súdán, Nigérie, Konžská demokratická republika),
- nejpříznivější situace je v zemích přijatelné velikosti s jedním populačním centrem (Botswana, Eritrea),
- země s příznivou zeměpisnou polohou mají také lepší politiku v oblasti občanství a ochrany vlastnických práv

Latinská Amerika

- klidný kontinent z hlediska mezistátních konfliktů: většinou krátké, s omezeným počtem vojsk, způsobily pouze malé změny státních hranic (hranice z roku 1840 zhruba odpovídají dnešním hranicím).
- většinou se skládá ze států, které nikdy nezískaly institucionální autonomii: nízká legitimita a omezená institucionální kapacita
- Proč byly latinskoamerické státy tak slabé a proč byl tento kontinent tak mírumilovný?

Centenův (2003) argument o Latinské Americe 1/2

- Státy jsou příliš slabé na to, aby vedly válku, a proto jsou příliš slabé i na to, aby udržovaly právo a pořádek.
- armády často bojují proti domácím nepřítelům - občanské války jsou častější než mezistátní konflikty
- až na jednu výjimku byla většina válek za posledních dvě stě let omezená, na rozdíl od totálních válek v Evropě (a také občanské války v USA)

Centenův (2003) argument o Latinské Americe 2/2

- omezené války nevedly k širšímu a efektivnějšímu zdanění obyvatelstva: byly financovány tiskem peněz (inflační daň), prostřednictvím daní z mezinárodního obchodu a půjček (v Evropě).
- válka posiluje kapacitu státu (zdanění) pouze za specifických podmínek: pokud již existují silné politické instituce, které vzniknou pouze tehdy, pokud se elity dohodnou na posílení kapacity státu
- první skutečné státy v Latinské Americe vznikly později, na počátku 20. století, a jejich vznik se shodoval s trvalým obdobím míru

Proč byla Latinská Amerika jiná?

- Státy byly vnitřně rozděleny a masy nemohly najít společnou řeč s elitami
- regionální roztržitost, části země ovládané místními bossy, rasová segregace a ideologické konzervativně-liberální rozdělení elit
- války nepřispěly k národnímu citění: elity neměly zájem na vytvoření pocitu inkluzivního nacionalismu, který by vedl k přiznání občanských práv původním nižším vrstvám obyvatelstva

Indigenous Peoples in Latin America

By the year 2010, an estimated 45 million indigenous people lived in Latin America, accounting for 8.3 % of the region's population. The United Nations has championed the promotion of their rights through the use of different resources and special regulations for this purpose.

ECLAC encourages the region's countries to put public policies in practice which:

- 1) are based on standards of indigenous peoples' rights
- 2) include their perspectives and contributions to the region's development
- 3) consolidate improvements in their well-being and living conditions, political participation and territorial rights
- 4) promote the construction of multicultural societies that benefit us all

Latinskoamerické výjimky

- totální válka Trojspolku (1864-1870), v níž vysoce mobilizovaná Paraguay ztratila polovinu obyvatelstva v konfliktu s Argentinou a Brazílií
- Z jedné z mála dalších vážných válek (proti Bolívii v letech 1932-1935) vyšla Paraguay vítězně
- nejzřetelnější výjimkou je Chile, kde rychle vznikl efektivní stát a kde došlo ke shodě mezi elitami a masami - válka umožnila obojí

Latinskoamerické výjimky

- Argentina, Brazílie, Uruguay a Mexiko prošly obdobím, kdy válka pozitivně ovlivnila budování státu a posílila pocit národní jednoty.
- Původní vztah mezi válkou a budováním státu je založen na několika podmínkách:
- před geopolitickým konfliktem existuje administrativní jádro,
- alespoň část elit považuje posilování státní kapacity za svůj zájem a existuje obecná shoda na tom, kdo je součástí národa

Definiční a metodologické otázky

- nejdůležitější rozdíl je mezi minimalistickou a maximalistickou definicí státu.
- Minimalistická definice nám umožňuje vysledovat první státy před šesti tisíci lety:
- stát je jakákoli organizace společnosti, která je sofistikovanější než kmen

Tilly verzus Weber

- Tilly definoval státy jako " donucovací organizace, které jsou odlišné od domácností a příbuzenských skupin a mají v určitém ohledu přednost před všemi ostatními organizacemi na rozsáhlém území ".
- Weber nabídl maximalističtější definici státu jako subjektu, který má monopol na legitimní použití síly na určitém území
- Legitimní monopol na donucení předpokládá moderní instituce, jako je armáda, byrokracie, soudy a policie

Legitimita jako novodobý fenomén

- legitimita znamená, že občané obvykle dodržují pravidla státu, částečně proto, že jsou zakotvena v právním myšlení, a částečně z důvodu existence společného politického společenství.
- ve většině států, které odpovídají pouze minimalistické definici, tomu tak nebylo.
- vnitřní mocenský monopol státu existuje v kontextu mezinárodní konkurence s ostatními státy

Legitimita jako nezbytná podmínka 1/2

- Minimalistické postweberovské definice státu se vyhýbají pojmům legitimita a monopol, protože je nechápou jako konstanty:
- Ne všechny (moderní) státy jsou legitimní a mnohé z nich nemají monopol na (legitimní) násilí na svém území.
- Pokud však do našeho chápání moderních států nezahrneme "legimitu", stává se pojetí státu příliš materialistickým

Legitimita jako nezbytná podmínka 2/2

- Bez legitimacy redukuje se stát na vojenskou moc a byrokracii, která vynucuje pořádek
- Žádný stát není založen pouze na fyzických a materiálních věcech: ideje, hodnoty a normy hrají širší roli než jen produkci fyzického donucení; legitimizují státní moc
- stát je nejlépe chápán jako předmět analýzy, který existuje současně jako materiální síla i jako nemateriální konstrukt